

El Museu Arxiu de Santa Maria conserva una quantitat important d'inventaris «post mortem», provinents, molt probablement, de l'antiga notaria de la parròquia de Santa Maria.

L'anàlisi de dos d'aquests inventaris, corresponents a can Cabanyes i a can Pins d'Argentona, tots dos datats l'any 1588, ha permès de formular certes previsions sobre l'estat del crèdit al món rural de la nostra comarca, a la fi del segle XVI.

EL CRÈDIT AL MÓN RURAL A LES ACABALLES DEL SEGLE XVI. ELS CENSALS DELS INVENTARIS *POSTMORTEM*

Són molts els historiadors que en un o altre moment s'han servit dels continguts dels inventaris *postmortem*. Aquests ofereixen gran quantitat de dades sobre elements econòmics, socials i fins i tot culturals de l'època en la qual se situen.

Al Museu Arxiu de Santa Maria, dins l'apartat Notarial, trobem una gran quantitat d'aquests inventaris que en la seva major part serviren com a base per a l'estudi de Giménez i Blasco.¹

Dins d'aquest mateix apartat, una petita part correspon a alguns pobles de la rodalia de Mataró. No ens ha d'estranyar aquest fet, ja que suposem que quan les cases d'aquestes poblacions necessitaven determinats serveis notariais podien recórrer a la notaria de Mataró.

El bloc que correspon a Argentona és considerable, vint-i-sis inventaris en un període comprès entre 1588 i 1667. Les dades que ens aportaran aquests inventaris queden emmarcades dins d'una investigació més àmplia que completa aspectes econòmics, toponímics i socials, precisament per a una etapa de la qual encara manquen estudis locals i generals.

En aquest article, però, ens hem volgut fixar en un aspecte diferent, el crèdit al món rural. Com a referència prenem dels inventaris els que corresponen a les cases Cabanyes i Pins, redac-

tats tots dos el 1588. I concretament ens fixem en la documentació de la casa que, encara que citada de forma resumida, ens permet d'obtenir la suficient informació sobre els negocis a què es referia.

Dins de la documentació esmentada apareix una gran quantitat dels anomenats censals, un sistema de crèdit sembla ser força estès entre la ruralia de l'època, i que nosaltres proposem com una més de les bases de riquesa d'aquestes famílies en el marc de l'economia rendista que les mantenia.

Tello², que ha estudiat els censals per a la zona de la Segarra, els descriu com un veritable producte financer que consistia en la cessió d'un capital, expressat en el preu del censal, a canvi d'un interès anual o pensió. De censals, se'n poden descriure de molts tipus, segons si el crèdit és a més llarg o més curt termini, si es podia redimir o era censal mort i si li eren necessaris avaladors o una propietat en garantia. Però fou precisament el censal que trobem en aquests inventaris el que descriu aquest autor com a característic de la Segarra i de les terres de ponent, un *censal mort* i amb la fórmula dita d'*especial obligació*, la qual cosa suposa en realitat la hipoteca d'una propietat. Es tracta, doncs, d'un crèdit que es reserva com a garantia de pagament una propietat determinada i que esdevé d'obligació

perpètua. Evidentment que es pot redimir per la fórmula del lluïme, però, com veurem, és més habitual la incautació de la propietat hipotecada i l'establiment de nous censals més cars sobre la propietat, que la redempció. Per tant, es basava en l'obligació del pagament de la renda més que en el retorn del capital cedit.

Veiem les vendes de censals trobades als inventaris de les dues cases, entre altres vendes, èpoques i llibres de comptes. Pel que fa als primers, reuneixen les següents característiques comunes:

- La fórmula parla sempre d'un censal mort de pensió anual, consignant preu, pensió i la propietat d'especial obligació.

- En general, els censals no han estat creats per membres de les famílies Pins ni Cabanyes, sinó per una societat o confraria sobre un deutor determinat. Aquestes famílies senzillament adquireixen el censal i amb ell la renda i la propietat hipotecada com a garantia en el cas que no es pagui la pensió.

- Les vendes de censals inventariades es realitzaren en un període entre 1511 i 1572.

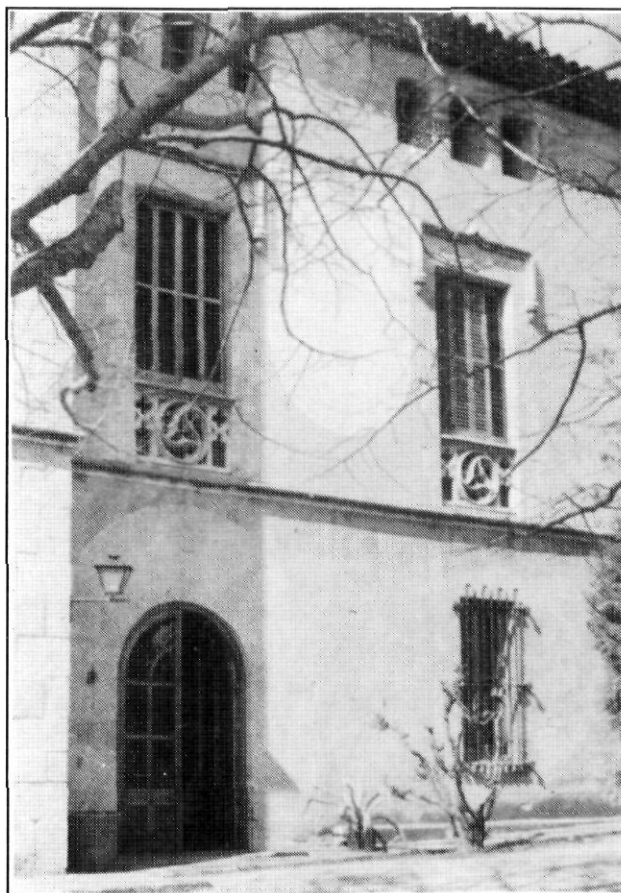
VENDES DE CENSALS DELS PINS.

1.- Censal mort creat per la confraria del Roser de l'església de Vilamajor a la família Freixes d'Argentona. El preu és de 28 lliures i de pensió 28 sous, pagadors el dia de la Mare de Déu de Març, amb especial obligació sobre una peça de terra anomenada les Escales d'Argentona. Aquesta peça correspon al mas Gener, que posteriorment passarà a ser propietat dels Pins.

2.- Censal mort de preu 120 lliures que produeix 120 sous anuals. Ha estat creat per Narcís Pau Masgròs de Mataró com a principal, i els germans Joan i Bernat Dauder d'Alella al pescador de Sant Cebrià Antoni Font, amb especial obligació d'una peça de terra que en el moment de l'inventari especifiquen que és d'en Masgròs. Aquest censal fou comprat per en Baltasar Pins, germà del difunt.

3.- Venda d'un censal mort de 12 lliures i de pensió anual 12 sous, creat per Francesc Orriols, ferrer, fou venut també a Baltasar Pins.

4.- Censal mort de preu 160 lliures amb especial obligació de tot el mas Gener, creat per

Can Pins d'Argentona.
Fotografia del llibre *Les masies del Maresme*,
Lluís Bonet i Gari (Barcelona 1983).

Esteve Carto als propietaris del mas, Salvador Gomira àlies Gener i Antònia Genera, hereva del mas Gener. Pel preu podem suposar la pensió de 160 sous.

5.- Nou establiment del darrer censal mort, aquesta vegada de preu 600 lliures i de pensió anual de 600 sous a Salvador Comira per a Jaume Pins. El mas Gener proper al de Pins passarà finalment a la propietat d'aquesta família, ja que dins la documentació es citen trenta-una cartes de pergami que foren i són per al mas Gener.

VENDES DE CENSALS DELS CABANYES.

Els documents es troben al seu estudi, el contingut del qual ens dóna una idea de la potestat de la casa. Sobre una gran taula de fusta de noguera, amb ornaments de fusta de boix, un tinter, una polsera i un segell d'argent amb les armes del difunt, una esquelleta petita i al voltant de tota l'estança eines de tota mena (tisoires, martells, claus, podadores, anells de ferro, barrires, llimes...)

Entre altres documents també trobem vendes de censals:

1.- Venda d'un censal de preu 30 lliures i pensió anual de 30 sous venut per Melchor Nonell, àlies March Ferrer, a Joan Cabanyes, amb especial obligació de la casa i peça de terra que pertany a Melchor Nonell.

2.- Venda de censal mort de pensió anual de 100 sous, pagadors cada any el primer de juny, creat i venut pels tutors dels fills de Jaume Nadal, àlies Mas, a Bartomeu Cabanyes, amb especial obligació de la casa dels esmentats tutors. No indica el preu, però per la pensió podem deduir que és de 100 lliures.

3.- Venda de censal originalment creat per Appoloni Ferrer, àlies Antich, i Antoni Antic, fill seu, a l'honorable Joan de Cabanyes, de pensió anual de 16 sous i de preu 16 lliures.

4.- Venda a Joan Cabanyes d'un censal de preu 10 lliures i de 10 sous pagadors el 15 de març, de Narcís Pau Masgròs de Mataró. En aquest cas, l'especial obligació la compon un cens sobre unes cases situades en un lloc anomenat els Villars de Mataró.

En primer lloc, hem de tenir en compte que la causa principal d'aquestes actuacions era la necessitat de crèdit de la ruralia provocada per la pròpia dinàmica de l'economia rural de l'Antic Règim: entrampament crònic de la petita ex-

plotació, afegit al pes de la triple fiscalitat senyorial, reial i municipal.

En els censals estudiats, la renda, que era d'un 5% d'interès anual, i la petita quantitat que suposava, ens dóna la idea que la importància d'aquest sistema radicava més en la seva perpetuïtat i en l'oportunitat de crear nous censals i en la possibilitat, com ja hem pogut comprovar, de quedar-se amb la propietat hipotecada.

Així com els elements creditors estudiats per a Cervera eren Església, noblesa, professions liberals i una minoria de pagesos-negociants, pel que fa al Maresme es tracta d'una nova classe terratinent que aglutina terres, censos i si pot càrrecs municipals. No està interessada a accedir a la classe nobiliària, però ha trobat, dins d'aquesta economia encara molt feudalitzada basada en relacions emfitèutiques o paraemfitèutiques, una manera d'acumular riquesa que els portarà a un nivell de vida més confortable i luxós que la mateixa noblesa.

Pel que fa a les cases de Cabanyes i de Pins, encara la seva altívola planta i les seves respectives ubicacions en el territori ens donen idea del seu poder i influència, al costat de les altres unitats d'explotació de la zona.

Efectivament, els inventaris de les dues cases ens parlen d'un luxe, una ostentació i una qualitat de vida molt superior a la mitjana de l'època.

Entrem a la casa d'en Jaume Pins, difunt. A l'entrada, a més d'eines (dalls, destrals, rematador de fer morter de calç...), mobles (cadira de fusta, cadira de tenir minyons, bancs, una banca rodona...), altres objectes criden la nostra atenció, una espasa, dues cistelles de canya, un paner de canya, una caixeta de fusta d'álber amb dotze fusos de filar, una altra caixeta de la mateixa fusta amb dues gerretes de tenir oli. Seguidament la cuina disposa de tota una sèrie d'estris que ben segur corresponen a una vida luxosa i plena de dispendis, una sèrie de recipients de vidre, aram i ceràmica, un escalfador de llit i un

Can Cabanyes d'Argentona (1919).
Fotografia família Pineda.
MASMM. Arxiu d'Imatges.

enrotllador per enrotllar carn a les festes majors. I inevitablement un objecte penyorat, una cullera de plata, especifica l'inventari que no se sap la quantitat de la penyora.

Perdoneu si no ens dediquem a quantificar el líquid emmagatzemat en el celler de la casa, que ens parla d'una gran producció. Mentre a la sala, a més d'un tinell ple de recipients de vidre, hi ha els estris necessaris per a filar i teixir i un important magatzem amb arrop, aiguardent, pèsols, forment, civada, guixes i llentioles. I estris per mesurar la producció, una romana, i el temps, dues ampolles guarnides amb fusta que serveixen de rellotge.

Quan es fa l'inventari de la roba, tant en una casa com a l'altra, les joies, signe de riquesa, poder i ostentació, hi són en gran quantitat: cadenes d'or, anells d'or amb pedres blaves, d'altres amb pedres de color de gra de magrana, cap de vel d'or amb pedres, arracades d'or amb perles, vels de dona de fil de ret amb pedreria, guarnicions de fil d'or amb pedreria, cintetes de vellut

i de seda guarnides amb argent sobredaurat, còffies de fil d'or, cosset de dona amb guarniments de fil d'or i d'argent.

A joc amb aquest joiam els vestits dels amos de la casa no hi desdeien gens: mànigues, cossos i faldilles de domàs, vellut i setí guarnits amb trenzilles envellutades i vellut carmesí. Topins de vellut vermell i daurats, amb *sombrero* folrat i cobert de tafetà i un mantell de seda i estam completaven el vestuari de la dama.

El marit podia lluir casaca i barret de feltre negre, folrat de tafetà, o un gipó de xamellot guarnit de trenzilla i encotonat i unes mitges calces de reixa amb unes mitges de cordellat blanc.

En definitiva, a cavall entre els segles XVI i XVII, època de crisi de subsistència per al pagès, aquestes grans famílies que aglutinen riquesa, poder i patrimoni territorial inicien, sense saber-ho, les bases del crèdit hipotecari, sobre el concepte molt ben disfressat de la usura i amb un peu encara en conceptes feudals com el de les rendes perpètuas.

Assumpció Zapata

NOTES.

1.- JOAN GIMÉNEZ I BLASCO, *Economia i societat. Mataró 1600-1639*, Caixa Laietana (Mataró 1984).

2.- ENRIC TELLO, «La utilització del censal a la Segarra del set-cents: crèdit rural i explotació usurària», *Recerques* núm. 18 (1986).